

Nije, možda, strašno umreti, jer to je tren, ali — strašno je čitavog života stajati naspram smrti.

Prvi put sam, u ranom detinjstvu, spazio smrt kada je ona otvorila Dadine podbule noge bolesnih vena, rascepila njena trula bedra i mlohove, sasušene dojke, pune ustajalog vazduha. Crna krv, pomešana sa zelenim gnojem, gusta i smradna, razlila se po krevetu na kojem je Dada izdisala, curila je sa čaršava na patos, razlivala se po sobi, ispod vrata isticala na dvorište, potom na sokak, gde se valjala po putu, grgoljila po jendecima, šumela po trotoaru, zamazivala kuće i ograde. Ljudi su, podvrnutih nogavica, i žene, zadignutih sukanja, gacali po toj sluzavoj i lepljivoj melasi smrti, prestravljeni, dozivajući se kricima.

Veliki talas Dadine smrti zapljuskivao je i našu Kuću, besno je udarao u trošnu tarabu, provalio njena krila, razlio se po Avliji. Pred krvavom poplavom pas Taksin je dojurio u hodnik: njegove bele dlake nije bilo, na telu su mu visile fronce i gomuljice usirene crne krvi. Taksin je, izbezumljeno režeći, skakao na kuhinjska vrata, ona su se, pred navalom njegova straha, otvorila i, potom, za psom je unutra nahrupio val bolesne krvi, u koju su lagano, a bez spasa, tonuli sto, stolice, kredenac, šporet... Skočio sam na divan i pokušavao, jecajući, da se uspentram uza zid: nokti su mi se zacepljivali i moja čista, svetla krv, kao majska kiša, kapljala je u blatnu bujicu smrti u kojoj ću se, izgledalo je, i ja, za tren-dva, udaviti.

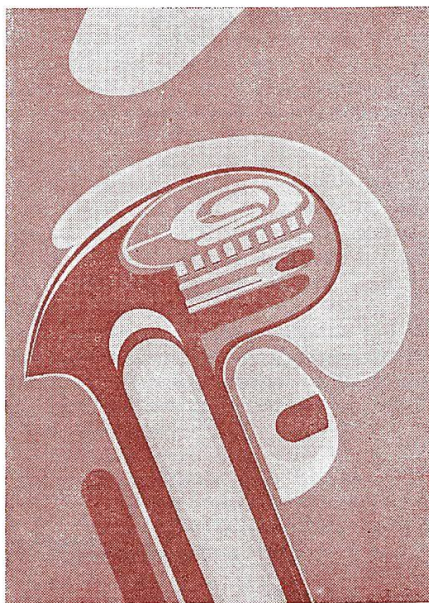
Ležao sam, potom, danima, u groznici i bunilu i, kada bih dolazio svesti, pitao bih, s nadom, da li je Dada, konačno, umrla i jesu li je, najzad, odneli na groblje.

Video sam smrt koja je gromoglasno odjekivala svim i reskim zvukovima: velikim ekserima zakivali su sanduk koji je na hoklicama stajao nasred avlije. Pred tutnjem te marljive i sumnjičave smrti, koja se učvršćivala ekserima, za trenutak prestalo je ridanje i sve oči su bile upaljeno suve i inezvereno širom otvorene, kao bunari u vreme suše. Niko nije davao glasa od sebe. Čekići su, visoko uzmahnuti, s pompeznom naglašenošću svoje odsudnosti, dostojanstveno klizili kroz vazduh. Sanduk je šobonjio i ječao kao da neki suludi div zvekirom lupa na kapije pakla. Adska buka smrti odbijala se od okolnih taraba, kućnih zabata, krošanja zavejanih strepnjom, vraćala se kao avetinjski eho i udarala ljude po ušnim školjkama. Niko nije imao smelosti da dlanovima zaštićuje sluh, svako je primao te šamare skrušeno i s pokornošću kao kaznu za grozne grehove učinjene u potaji, za koje je znao samo onaj čiji su...

Stajao sam na otvorenoj kapiji, u lakoj ošamučenosti naslonjen na direk, jednako gledajući u dva uzasno bela ožiljka duž dvorišta, u dve pruge u travi koje su udubili kolski točkovi. Godinama jednim te istim tragom odlazeći i vraćajući se sa njive, kola kao da su imala jedan jedini cilj — da utru put kojim će, evo, za koji

O SMRTI

Da li smrt sve obesmišljava i poništava ili svemu daje razlog i meru?

trenutak, smrt krenuti iz avlije u Sokačić, pa Glavnim sokakom, posred druma, na Placoško groblje.

Tada sam to samo naslućivao, a sad je sasvim jasno: nisam smeo da se odvojim od kapijskog direka i uđem u dvorište, jer je smrt, tada, davno, još uvek bila daleko od mene, i ja sam nesvesno znao da ne valja da smanjujem tu razdaljinu koja je davala nade, u koju je trebalo da smestim čitav svoj život.

Čim se obesio komšija Pavle Senčan-ski, dok su njegove oči još bile vlažne i sjajne od nedavnog života i dok glas o njegovoj smrti još nije bio tamno buknuo svim sokacima, iz njegove kuće počeo je da duva hladan vetar. Od toga vetra Pavlova dvorišna vrata ispala su iz šarki, kapija se razjapila, a njegovi uku-

ćani, usplahireni, razvejali su se sokakom, kuknjavom vapijući pomoć, kasnu, nemoću, nepotrebnu. U okolnim dvorištima, po stajama, stoka je ceptela od straha. Psi su se, podvijena repa, podvlačili pod ambare i čardake, zagnjurivali u kamare slame i stogove kukuruzovine, i skičali su, cvileli... A neki od njih, pobesnelo urlajući, bežali su u atar preskačući bedeme i, ogluvelim, oslepelim, od straha otvrdlim, a satanski munjevitim telima, kao topovskim đuladima, probijali su tarabe i prošće od semenjače i ogrizine.

Popodne se smračilo.

Vetar smrti vejavao je preko druma, treslo se deblo Duda Murgana pred našom Kućom i okna su nam podrhtavala, ciktavo pucala i rasipala se po sokaku, bleđa, sevajući. Bojao sam se da izađem na sokak, stajao sam u prednjoj sobi, na otvorenom prozoru, presamićen napolje, zamrznut jezom, obesvešćen. Vetar mi je šibao čelo i razvejavao mi kosu, koja me je kamdžijala po očima. Pod udarcima odjednom otvrdlog i izoštrjenog pramenja pucala mi je koža na slepoočnicama i obrazima, curila je krv, hladna, od koje je cvokotalo čitavo moje biće. Majčin glas prizvao me je svesti, životu, pa sam pobjegao iz sobe što gleda u Pavlovu kuću i sklonio se u zavetrinu hodnika, gde je fijuk smrti bio jedva čujan, a vazduh mek i prislan, nerashlađen i nezagađen zadahom umiranja. Počeo sam se užurbano spremati. Pomno sam iznio lice i ruke, umusane smrću, brižljivo sam očešljao kosu, pedantno napravio razdeljak, podsekao nokte, obukao svoje najbolje, upeglano, čvrsto, kruto odelo, od kojeg sam očekivao da mi telo održi uspravnim, skočanjem... Jer, sve to sam činio da bih ostao čvrst, nerasturen, da se ne bih rasuo i survao u onaj modar i siktav vetar zgasnuća što je obarao i brisao sve pred sobom, kao okeanski val. Ona sam odžurio na stanicu, najzad ušao u dugo iščekivani voz, sedeo, potom, uz prozor, u dnu kupea, šćučuren, drhtureći... Od sveg mene, postojalo je samo moje odelo: čitavo moje biće zimogrozno se uvuklo u sebe, skupilo, skuturilo, kao jezgro oraščića koštunca.

Smrt je, prvo, uju godinama bolešću isušivala, a potom ga je, sat-dva pre svog ulaska u njegovo telo, nagnala da se veoma učestano iskašljava i dušča, da se silno preznojava i da, onako bolestan, već obuzet umiranjem, neprestano trčka od postelje do klobeta da bi se temeljito izmokrio. Smrt je htela da on iz sebe potpuno istera plesnivu vlagu i uskišli vazduh, dakle, da odstrani taloge i smrad dugogodišnje bolesti koja je bila zagađila čitavo njegovo telo. Kada je uja bio pristojno očišćen, ona je proširila pore na njegovoj posnoj, krtoj koži i kroz njih se, ne ozleđujući ga, klisko i bez šuma ušunjala unutra, u suvo i čisto, provetreno.

U popodnevnom vojničkom snu, zalivenom vrelom omamom, koja je žestoko opijala, tako da je izgledalo da se nikada neću otrezniti i izroniti u javu, ukazala se smrt po krvi mi bliske, inače žive oso-

be. Leš je ležao na nekom krevetu u našoj Kući (nikako se nije dalo razabrati u kojoj sobi) i bio je namočen čudnim spokojstvom, mirom koji nije bio skrhan i tužan, nego vedar, ozaren, kao da su u mrtvom telu, najednom, bili pribrani i sažeti i živi svi pokreti života: detinji trk, sredovečna poslovna užurbanost i okrepljuća blagost staračkih šetnji... Dakle, sva ona pomama života koja je, zaista, nekad, buktala u tome telu, ali i sva ona koja je tek trebalo da se dogodi da ju smrt nije pretekla i zapečatila. Bilo je nezamućene tišine na pokojničkom čelu, a ispod zamrlih sklopljenih kapaka naslućivao se svet nekih beskrajnih vidika, prostranstva široka i ravna, blaga, otvorena i puna, — a nedosežna, jer dadu se videti jedino mrtvim okom. Ugasto telo ležalo je tusto, puno smrti, i bilo je meko, gnjecavo i nežno kao truplo davno oboreno drveta što pod kišama i maglama već приметно počinja da gnjije. Prsti pokojničkih ruku nisu se međusobno našli, izukrštali i sklopili na grudima, kako je običaj, nego su ruke bile lagodno opuštene niz telo, u konačnom i radosnom odahnuću, koje više ničim ne može da bude uznemireno i prekinuto.

Dugo sam stajao, u snu, pred divnim prizorom te smrti koja je ulivala poverenje i budila pouzdanje, nudila mi bezazlenu prisnost i obećavala bezbednost, tihu i potpunu, trajnu i radosnu... Ali, od nje su me iznenada otrgli osorni glasovi, puni zapovednosti koja je ponižavala, i, doznavši me u javu, besprigovorno upravljali mnome, ganjajući me, bezvoljnog, u besmisleni i odurnu vrevu i žurbu. Ti grubi glasovi, tako nedostojni maločasnje lepe, uzvišene smrti, sirovom snagom svoje životnosti skrnavili su njenu sliku u mome zaumlju, obesvećujući, nemušti zvuk njene tišine u mome unutarnjem sluhu, donedavno njome nadojenom, sitom i radosno uspavanom.

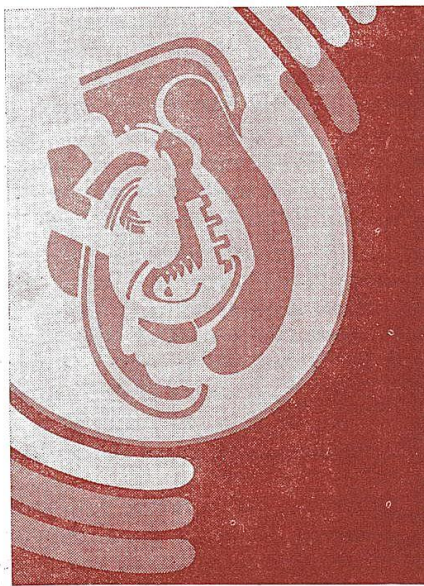
Mrtvaci snažno obeležavaju kuće u kojima su umukli. Čak i izvesno vreme nakon što su leš odneli u zemlju, te kuće (ne ljudi u njima, nego baš zidovi, krovovi, odžaci, prozori) izrazito se odvajaju od okolnih. Padaju u oči prolazniku i bušnjaju u njegovom sluhu, ali ne nekakvom osvetljenošću i bukom, nego neobjašnjivom zasenjenošću i muklošću. Dok u njima niko nije bio umro, one su živele, a, iskuvivši smrt, utihnula je njihova uognjištena vrela i pomračio se blesak njihovih okana. One su se, ophrvane iskustvom i strahom, zamislile. I usred dana iz njih bije smolasta tama koja se lepi po rukama i obrazima, naliiva usta, zavezuje jezik: sretnoš li, slučajno, pred vratima tih kuća njihove domaćine, ni »Dobar dan!« nećeš umeti da izustiš. Kućama u kojima se umiralo trebaće vremena da bi se oporavile od užasnutosti i da bi se ponovo zgrejale. Pa i tada će, još uvek, neizbrisivo, brava na avlijskim vratima ostati hladna od ruke koja ju je, jednom i samo za trenutak, dodirнула.

Poznavajući taj beleg kojeg smrt utiskuje u obraze zidova, iznenadnih se, jednom, kada spazih kako iz doma u kojem

ie baš toga dana izdahnula starica radosnim krokom izlazi dete sa velikim komadom hleba u rumenim ručicama. Nimalo opomenuto smrću koja se, stroga i smrknuta, raširila po čitavoj kući, dete je mljaskalo u bezbrižnoj halapljivosti! Ili je upravo smrt potaknula detešce na glad? Možda mu je baš ona, samilosna u svojoj neprikosnovenoj moći, šapnula da ište komad hleba od uplakane majke?!

Bio sam zadivljen blagošću i pitominoćom te smrti, koja se, puna obzira i saosećanja prema ucveljenima, skromno užljebila u uske okvire tek nekoliko bića i kutova u kući, a ostavila netaknute najdragocenije stvari: glad, hleb i dete.

Da li je smrt poricanje života ili njegov deo i potpora? Ona izaziva urnebesnu žurbu i buku u sredini gde se pojavila. Osim samom pokojniku, ona svemu u njegovoj okolini ubrizgava nov život, neslućene gustine i zadihanosti. Poteže uže crkvenog zvona; šalje brzog jave rodbini upokojenog; upošljava starice da okupaju mrtvo telo i da čitavu noć bdiju; pali sveće i kandila; uzima kvasac, mleko, vodu i najfinije brašno i podmešuje pogaču koja se lomi na groblju odmah po sahrani; preznojava kopače raka, kojima grlo

treba da bude oprljeno žestokim žarom rakije; upošljava stolare i majstore krasnopisa; zahteva da se na pogreb donesu srđadž rakije »za pokoj duše« i da vinom bude poškrupljena sveža, jedra humka; kupuje crne marame i trake; u cvečarnicama naručuje vence sa vijoravim papirnim trakama na kojima bleskaju zlatni poslednji pozdravi; bere žuto i belo cveće i okuplja ga u male, stidljive bukete; sastavlja govore u svoju slavu (pisaća mašina ona došaptava!); baca u suzno nadahnuće mucave govornike koji bi da je kažu; pribira susedstvo iz nekoliko sokaka, okuplja čitavo selo u pogrebnu povorku; prolazi glavnim drumom i zaustavlja kamione i autobuse, a zaprežna kola skrajnjiva na čuprije; navlači zavese na vrata i prozore kafana i berbernica niz

koje promunjuje; stare ljude pridiže iz zapečaka, vajata i bolesničkih postelja, pozivajući ih da je smerno pozdrave i skrušeno prate; jer su joj bliski, jer im je blika; zemljodolce, nenadano, težetnikom, oblači u čista rublja; devojke i mlade žene obrubljuje crninom, modrinom plača i nesvanice naglašava im oči, briše prostu, zadriglu rumen njihovih obraza i, tako, daje im neobuzdanu, izazovnu, bestidnu čulnu draž što budi žestoku pohotu; stasu i koraku onih koji se oko nje okupljaju i nad nju nadnose daje uzvišenu pogruženost i veličanstveno dostojanstvo; zaleđuje igru dece i noćima i noćima raspršava im san; tamjanom poškrupljuje prostore kroz koje prolazi u nemoj a zaglušenoj buci; peva tamne pesme visokim, napregnutim glasom; pokreće dleto čutljivih i mudrih kamenorezaca...

Iz prikrajka motreći na smrt, u mnogom trenutku dolazio sam u ubeđenje da u njoj ima dosta ugodnog. Kada si jednom potopljen u nju, čak ni sećanje na bol ne tišti više tvoje biće. Više ne možeš biti ozleđen. Niti uplašen neodumicom iščekivanja budućih dana. Svi strahovi su potrti, pa i onaj najveći: strah od smrti! Jedina nelagodnost je u tome što te strpaju u plitak i uzak, tvrd, hladan i mračan sanduk i što te — zakuju: ne da se ama baš ništa videti, ne pomaže dozivanje, ne može se čak ni disati!!! (Uska i niska, majušna kupatila u novogradnjama umnogome podsećaju na kovčeg, pri čemu se njihova belina čini ironičnom. Kroz mutno okno ni pogledom se ne može iz njih, a voda lije iz pipe i jezivo šobonji po telu kao grudve po sanduku kada ga zatrpavaju...) A ležati mrtav na pusto poljani, nikome na putu, ničim ometen, u obilju prostora, u poplavi vazduha, svetlosti i noći, u pljuskuzvukova, ogoljen i izložen radu, gradnji trava i ostalog bilja, neprestano umivan rosom i kišama, stvrdnjavan mrazovima, podgrevan žarom letnjih doba, — eto divne, široke, otvorene, nesputane smrti! Već pri samoj pomisli da je i takva smrt, iako toliko različita od svih drugih, ipak kao i sve one jednako nedotrjna, — telo prožimaju slatki srsi ushićenja. Pozdravljam Te, Velika Smrti! Pozdravljam Tvoju Moć, Tvoju Nedotrjnost, pozdravljam Tvoj Većni Život!

Tako sam, posmatrajući sa strane, iz daleka, zapažao tuđu smrt. A od svojih smrti, ni jednu nisam doživeo s toliko strasti i, istovremeno, s tolikom jezom kao prvu. Premalo su godina imale moje usne kada su prvi put kušale njeno tamno i gorko, zaleđeno, a omamljujuće voće... Zbog razbijenog bokala i čaša, ljubičastih kao visoka januarska noć, bio sam kažnjen: gurnut u sobni mrak, čije su slepe oči i rapavi obrazi razgorevali užas u meni. Potresano groznicama strahna, telo se nagonisk skupljalo kako bi bila što manja površina kože preko koje je moju dušu dodirivala tama; tvrda i hladna kao klizaljke. Uzalud sam očekivao da će se, pod jorganom navučenim preko glave, u mom sklupčanom telu san razgrejati i da će, nabujavajući u bubrezima, crevima, jetri, srcu, plućnim ma-

ramicama, lagano i spasonosno početi da naliva sokom svoje tople i utešne pjano-
sti kosti i krvne žile, pihtijastu kašu upa-
ničenog mozga. San je, međutim, mali i
smrznut, ostao sapet u mojoj drobi, i
sâm, valjda, uplašen beznadnom napušte-
nošću i osamljenošću moga tela. Moj očaj
je, nesuzdržano, bez stida, u jecajima, raz-
mazivao nosne sline, bale iz usta i so-
suza po obrazima i rukama, po grudima,
što su se, gušeći se, zadržano dizale i
spuštale...

I, kada je izgledalo da nema nikakve
nade da ću se izbaviti, najednom se poja-
vio ushićujući izlaz: **u mreti!!!** Odlu-
čih, u trenu, obradovan, da umrem brzo
i tiho, ispotaja, pre no što me neko spre-
či, — i da se, tako, izbavim od straha, a
ujedno i da kaznim one koji su mi naneli
nepravdu, za koju u mene nije bilo op-
ravdanja i oprostaja.

Kako mi je bilo lako, toplo, srećno
i do suza ganutljivo to umiranje!... Tre-
balo je samo sklopiti oči, čvrsto, grčevito
— činilo se: za navek! — i sav se usred-
srediti samo na umiranje... Napeti sve
snage da bi se umrlo, primorati i mozak,
i krv, i kožu, i kosu, i nokte da istu sa-
mo jedno: da se ugase!

I, odista, smrt je iza sklopljenih ka-
paka, kao da je sva bila sabrana u očima,
nailazila brzo, kao bujica, i bila je laho-
rasta i prozračna kao vazduh na visokim,
pitomim planinskim zaravnima i, u prvim
svojim valovima, zadržala se rumeno kao
letnje jutro, potom je postojala jarko-
crvena kao sunčev zapad šiban vetrom,
zatim se prelivala u zeleno, plavo, mod-
ro... (Oh, toliko opsenjujuće boje, kojih
život nema!)

Nakon kratkog vremena, čitavo moje
telo bilo je mrtvo. Ja sam posmatrao se-
be mrtvog s uzbuđenom znatiželjom i s
neskrivenim divljenjem: bio sam tih, sna-
žan i lep kao veliki junaci mutnih, nesa-
gledivih obrisa iz onih začaranih priča ko-
je su se, neobjašnjivo, dešavale u nedose-
žnoj nigdini... Bio sam tajnovit kao sa-
me te priče, kojima nisam znao pravi raz-
log i pun smisao, ali sam, ogoljen i sâm
pred njima, osećao kako iz njih, kao sa
okeanske pučine, duva strašan i **uzbuđu-
jući** uragan, od kojeg moje srce, kao mo-
kra, vruća trešnja, podrhtava na peteljci
i, istovremeno, užasno strepi i strasno žu-
di da se otkine i kane u to pomahnitalo
krilo vazduha što će ga odneti neznano
kud, bez traga i povratka!...

Ispod moga umrlog kapka suze su,
mlake, bezglasno i neosetno tekle, same
od sebe. Nije mi bilo žao što sam umro!
Samo, obuzimala me je bolećiva saćut
prema Kruški Zutki, Trnovači, Murganu,
prema Taksinu... Njih, na žalost, nisam
poveo u svoju smrt. Da, ja ću ih pamtiti,
pamtiti zauvek, u večnosti moje smrti ni-
šta ih više ne može zameniti niti izbrisati,
— ali kako će oni disati u svetu u kojem
ja nisam? Hoće li, bez mene, sušiti se,
ginuti? Kada bih, u vekovima koji nailaze,

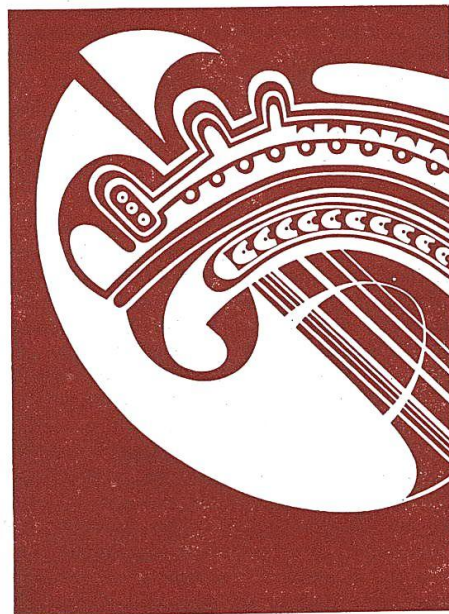
mogao s vremena na vreme da otvorim oko
— kako bi se oni zgrejali u mome pogle-
du! Kada bih mogao, nakon stoleća, da im
šapnem: ja vas se sećam... Ali, to nije
moguće. Smrt se, sva, i sastoji samo od te
nemogućnosti. Zato, kada me, u otvore-
nom kovčegu, budu izneli na Avliju, neka
me prisno onjuši Taksin, neka me pažlji-
vo pogleda lišće: na čelu i obrazima mo-
jim biće utisnuti, biće vidljivi njihovi li-
kovi. Ali, neću moći da im mahnem, ne-
ću moći!

Iz divljenja i tronutosti nad sobom
mrtvim prenuli su me bližnji: iznenađen,
primetio sam ih nad svojim pokojničkim
uzglavljem. Nagnuti nad moje telo, ubrzo
su iz prvotne obeznanjenosti pali u histe-
rično uzajamno optuživanje zbog moje
smrti. Ja sam u tome, kriomice, da oni
ne bi primetili, besramno i žestoko uži-
vao. Usled razdraganosti, dolazilo mi je
da ustanem, skočim sa postelje, počnem
da trčim po pokojničkoj sobi, da se sme-
jem, pevam, vičem, vičem!... No, njihove
uzajamne optužbe su ubrzo zamukle, ugu-
šene navalom bola, raskvašene suzama,
Njihov plač bio je nesuzdrživ, gušio ih je,
ridali su... Bilo mi ih je žao, veoma, veoma!
... nikako se ne da izreći onaj bol
suvog i nemog plača koji me je pekao u
grudima, niti ima reči za onu preveliku
čežnju da svoj grčav jad pomešam, sto-
pim sa njihovim suzama. Jedva sam se
susprezao da ne dignem ruku iz smrti i
ne počnem da im brišem suze, da ih te-
šim, gladim po umacuranim obrazima i
milujem njihova u groznici žalosti uzdrh-
tala ramena. I već sam bio, u jednom tren-
nutku, krenuo rukom, punom blagosti, ka
njihovim licima, ali se trgoh, setih se
svoje smrti: ipak, oni su je izazvali, oni!
Odista sam ih žalio, ali svoju smrt, —
nju im nikako nisam mogao da oprostim!

Samim tim što ću jednog dana nemi-
novno umreti, ja sam u ovom trenutku
već mrtav. Nemam za šta da budem za-
hvalan. Doba koje mi preostaje do smrti
ništavno je prema onom beskonačno du-
gom vremenu što je prethodilo mome ro-
đenju i prema onom vremenskom bes-
kraju što sledi iza moje smrti. O, da se
vreme pre moga rođenja moglo nepresta-
no produžavati iz dana u dan, ponovo i
ponovo odlajući moje postanje! Da me,
čak, vreme nikada nije izlučilo u dan, a
pri tom da je čvrsto obećavalo moj na-
stanak, — nikada ne ispunjavajući to obe-
ćanje! Jer, ako bi mi bilo samo pisano
da ću jednom, bilo kada, biti, to bi zna-
čilo da, iako ne prisutan, već jesam, za-
ista jesam. Više bih postojao tako, nero-
đen, j o š nerođen, nego ovako, živ, dakle
osuđen na smrt koja se ne može opozvati.
A ako me moja smrt osuđuje da više ne
budem, da li sam, onda, uopšte ikada bio?

milan Đurčinov

PESMA I VREME

Pre izvesnog vremena dnevna štampa
donela je vest da su, u pustinjskim prede-
lima Nigerije, nekoliko stotina kilometara
jugozapadno od grada Agadesa, dva evrop-
ska naučnika otkrila tragove užasne trage-
dije koja se odigrala pre više od sto miliona
godina. Idući pustinjskim predelom, koji po
smejanju pešćanih i stenovitih površina,
podseća na mesečev pejzaž, na užeženom pe-
sku Sahare pronašli su džinovsko groblje
izumrlih dinosaurusu, igvodonata, peterodak-
tila. Njihovi okamenjeni skeleti bili su
„sive, tamnosive i svetlosive boje, sta-
pajući se sa okolnim pustinjskim ste-
nama”. Nalaz smelih istraživača bio je
od ogromne važnosti za nauku: šta se de-
silo sa životom na zemlji u tim davnim
epohama na koji način je iščezla ova gigant-
ska životinjska vrsta? Da li usled eksplo-
zije neke zvezde ili zbog međusobnog istreb-
ljivanja, da li usled naglo izmenjenih kli-
matskih uslova ili zbog toga što su ti og-
romni reptili, kao što to neki tvrde — na-
merno i sami potražili svoju smrt, vršeći
masovno samoubistvo?